

АРХЕОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ В УКРАЇНІ 2014

ARCHAEOLOGICAL
RESEARCHES
IN UKRAINE

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ

**АРХЕОЛОГІЧНІ
ДОСЛІДЖЕННЯ
В УКРАЇНІ
2014**

КИЇВ - 2015

УДК 904(477)
ББК Т4(4Укр)я43

А-87

Археологічні дослідження в Україні 2014. – К.: «Стародавній Світ», 2015. – 314 с.

Видання є щорічником, який готується до друку Польовим комітетом Інституту археології НАН України. Містить інформаційні повідомлення про роботу археологічних експедицій поточного польового сезону.

Стане в нагоді науковцям, студентам і всім, хто стежить за розвитком сучасної української археологічної науки.

Головний редактор

Болтрик Юрій Вікторович, к.і.н.

Редакційна колегія

Буйських Алла Валеріївна, д.і.н.

Бунятян Катерина Петрівна, к.і.н.

Залізняка Леонід Львович, д.і.н., проф.

Івакін Гліб Юрійович, член-кореспондент НАН України, д.і.н., проф.

Крижицький Сергій Дмитрович, член-кореспондент НАН України, д.арх., проф.

Кулаковська Лариса Віталіївна, к.і.н.

Моця Олександр Петрович, член-кореспондент НАН України, д.і.н., проф.

Отрощенко Віталій Васильович, д.і.н., проф.

Потехіна Інна Дмитрівна, к.і.н.

Скорий Сергій Анатолійович, д.і.н., проф.

Супруненко Олександр Борисович, к.і.н.

Терпиловський Ростислав Всеволодович, д.і.н., проф.

Чабай Віктор Петрович, член-кореспондент НАН України, д.і.н., проф.

**Затверджено до друку Вченою радою
Інституту археології НАН України**

Прийом матеріалів:

Польовий комітет ІА НАН України

просп. Героїв Сталінграда 12

м. Київ 04210

тел. (044) 254-11-37, 254-11-66

факс (044) 418-33-06

ISBN 978-966-2608-34-2

© Інститут археології НАН України, 2015

© Автори статей, 2015

ХАРКІВСЬКА ОБЛАСТЬ

В.С. Аксьонов

РОБОТИ НА НЕТАЙЛІВСЬКОМУ МОГИЛЬНИКУ САЛТОВО-МАЯЦЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Експедиція Харківського історичного музею продовжувала дослідження ґрунтового могильника салтово-маяцької культури біля с. Нетайлівка Вовчанського району Харківської області, відомого в науковій літературі як Нетайлівський. За час проведення робіт було досліджено 4 ямних поховань (№№ 526-529). В усіх досліджених похованнях були простежені сліди навмисного повторного вторгнення в могильну яму, що відбулося ще в давнину. Для досліджених поховань характерна майже повна відсутність людських решток. Лише у похованні № 528 людські рештки були представлені окремою трубчатою кісткою, що була знайдена в заповненні могильної ями, та зубами, котрі розташовувалися у середині дерев'яної домовини. Усі досліджені поховання орієнтовані своїми довгими сторонами вздовж лінії схід – захід з сезонним відхиленням та містили залишки дерев'яних домовин-рам.

Інтерес викликає поховання № 527, котре належало воїну-вершнику. Могильна яма даного поховання складалася з вузької могили під тіло людини, та пласкої площадки, овальної у плані форми, що розташовувалася у східній части-

ні ями. На цій площадці знаходилися рештки коня, що були представлені черепом з атлантом, кістками передніх ніг та хребцями хвоста. Поряд з ними розташовувалися предмети кінського спорядження: одне стремено, збруйне кільце, дві збруйні пряжки, чумбурний блок (Рис. 1, 3), фалари (Рис. 1, 5-7). Рештки коня, фрагмент кільця сережки, столовий глечик та бляшка (Рис. 1, 4), що прикрашала ремені вузди, були знайдені в заповненні могильної ями, та пов'язані з навмисним проникненням до поховання. У людській могилі були знайдені: два черешкові ножі, сім литих поясних бляшок (Рис. 1, 8, 9), фрагменти залізної поясної пряжки. Вирізняє це поховання з решти нетайлівських поховань воїнів-вершників те, що рештки коня знаходилися на спеціальній площадці у східній частині могильної ями, тоді як в усіх інших похованнях кінські рештки поміщалися у західній частині могильної ями.

Поховання № 529, що містило поховання вершника, також носило сліди навмисного проникнення до могильної ями, зробленого у давнину. У заповненні повторного вкопу були знайдені дві посудини: кухонний горщик та кубишка. Кухонний горщик був перевернутий

догори дном, а у дні кубішки був у давнину навмісне зроблений отвір. Предмети кінського спорядження та залишки дерев'яного сідла знаходилися у спеціальній ніші, що була зроблена в західній торцевій стінці могильної ями. Тут знаходилися: два стремена, вудила, збруйне кільце, чумбурний блок (Рис. 1, 16), три залізні збруйні пряжки, шістдесят шість

бляшок (Рис. 1, 12-15, 17), що прикрашали ремені збруї, дві пряжки (Рис. 1, 10) та чотири наконечники від ременів кінської вузди (Рис. 1, 11). У середині домовини був знайдений арабський дирхем (Омеяди, 93 р. х.), вісім литих поясних бляшок (Рис. 1, 18-20), фрагмент окуття дерев'яних піхв шаблі. Рештки людини в домовині біли відсутні.

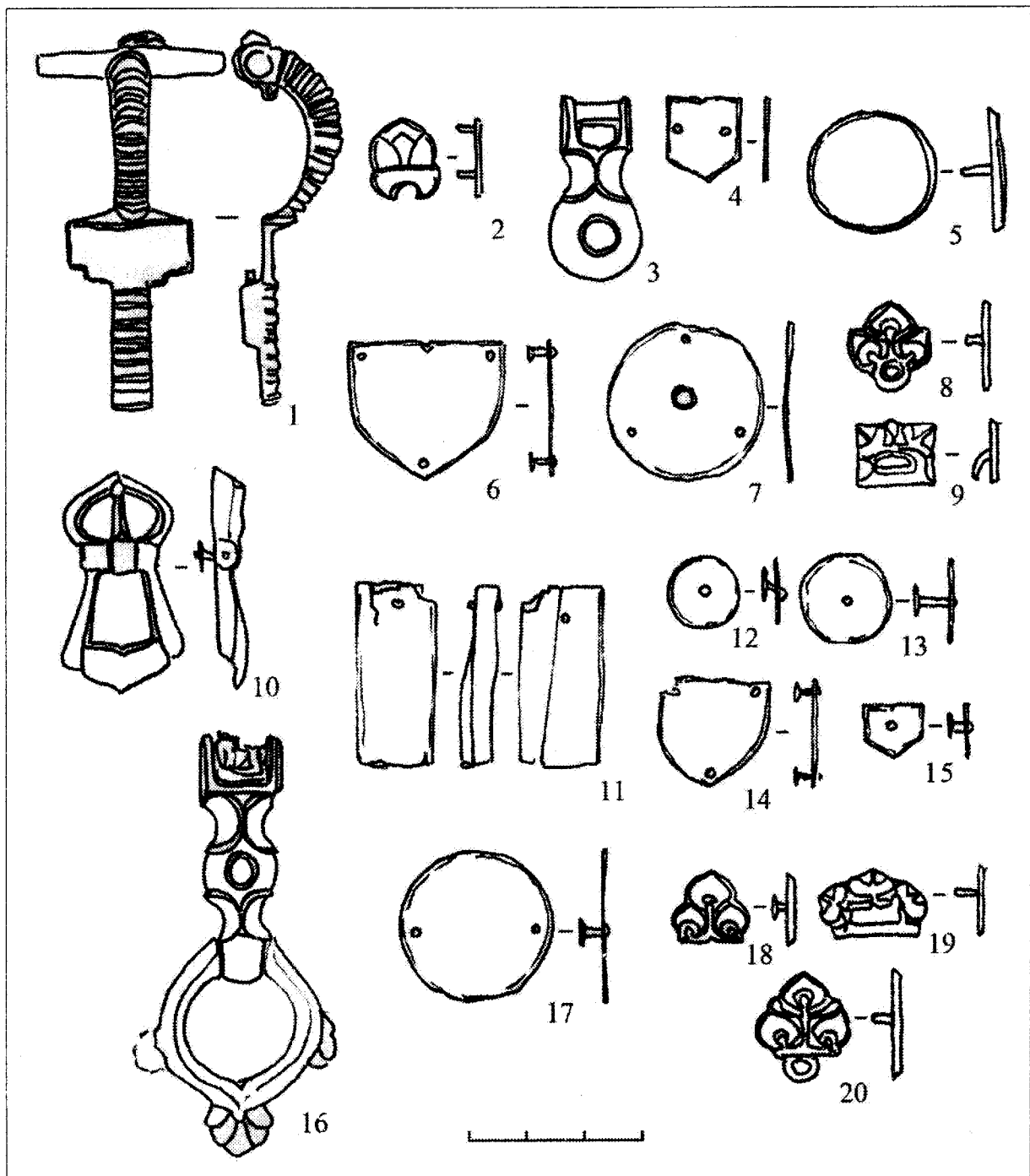

Рис. 1. Інвентар з поховань Нетайлівського могильника. 1 – поховання № 526; 2 – поховання № 528; 3-9 – поховання № 527; 10-20 – поховання № 529. 1, 3, 16 – бронза, 2, 4-15, 17-20 – метал білого кольору.

Поховання № 526 дало доволі цікавий матеріал. На дні навмисного повторного вкопу у могильну яму біла знайдена лита Т-подібна фібула (Рис. 1, 1) типу Дай – Агач-кала (за класифікацією І.О. Гавритухіна). Подібні фібули за матеріалами Північного Кавказу датуються не пізніше середини VIII ст. н.е.

Інвентар поховання № 528 був представлений лише залишками тканини та двома литими поясними бляшками (Рис. 1, 2).

Знайдений у похованнях інвентар дозволяє датувати досліджені комплекси кінцем VIII – серединою IX ст.

В.С. Аксьонов

ДОСЛІДЖЕННЯ РАНЬОСЕРЕДНЬОВІЧНОГО КАТАКОМБНОГО МОГИЛЬНИКА БІЛЯ с. ВЕРХНІЙ САЛТІВ

Спільна експедиція Харківського історичного музею та Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна продовжувала роботи на катакомбному могильнику біля с. Верхній Салтів Вовчанського району Харківської області. За час проведення робіт було досліджено шість поховальних комплексів (№№ 120–125) та дромос катакомби № 119 (поховальна камера катакомби була досліджена у 2013 р.). Розкопані поховальні комплекси були представлені чотирма катакомбами (№№ 120, 121, 122, 125), одним похованням у звичайній ґрунтовій ямі (№ 123) та похованням у незавершеному дромосі (№ 124).

В дромосах катакомб №№ 120, 122, 115 були простежені сліди повторного проникнення до поховальних камер, у вигляді фіксації ходу повторного проникнення, котрий перерізав дромос у тій його частині, що знаходилась перед поховальною камерою. Людські кістяки, що знаходилися у поховальних камерах зазначених катакомб, несли сліди навмисної руйнації.

У поховальній камері катакомби № 120 були знайдені рештки трьох людей (двох дорослих чоловіків та дівчинки-підлітка). Серед зруйнованих кістяків були знайдені бронзові литі сережки з нерухомою привіскою (Рис. 1, 3), нечисельне скляне намисто, бронзові литі бубонці, два персні зі вставкою з кольорового скла (Рис. 1, 16), глечик кавказького

обліку, один набір поясної гарнітури з литими деталями (пряжка, бляшки, наконечник пояса) (Рис. 1, 9-13) та ще один набір штампованої поясної гарнітури. У дромосі зазначеної катакомби був виявлений підбій, де знаходилися рештки дитини 1–2 років. При дитині був знайдений бронзовий дровотий браслет (Рис. 1, 14) та бронзові штамповані гудзики-бубонці. Камера катакомби № 122 містила рештки дорослої людини та дитини 1–2 років. Поховальний інвентар був представлений невеличким ліпним горщиком, пакетом з трьох ножів, ще одним ножом, залізним пінцетом (Рис. 1, 19), фібулою-кресалом (Рис. 1, 15), бронзовими литими бубонцями, залізною поясною пряжкою. В камері № 125 знаходився зруйнований кістяк дорослої жінки, який супроводжувався намистом зі скла, намистом із сердоліку, двома ножами, бронзовим литим бубонцем, двома привісками на пояс (Рис. 1, 7, 8), амулетом-підвіскою у вигляді качки (Рис. 1, 6).

У дромосі катакомби № 121 сліди повторного навмисного проникнення до поховальної камери були відсутні. У камері знаходилися рештки трьох дітей 2–5 років, кістяки яких знаходилися в анатомічному порядку. Дітей супроводжував не чисельний інвентар, представлений бронзовими сережками (Рис. 1, 1), п'ятью астрагалами, кухлем, бронзовим литим бубонцем та намистом зі скла та сердоліку.